

žništvo v sodelovanju z narodnimi stražami, za večjo varnost in preprečevanje izgrede pa je Narodni svet v Šoštanju ustanovil še redarsko službo. Sledimo lahko tudi slovenizaciji Šoštanja z ukinitvijo nemške šole, vrtca, prevzemom prostovoljnega gasilskega društva, odpustom nemških uradnikov in spremembi napisov.

Pod naslovoma »Domovina vas še potrebuje« in »Vojske reši nas, O Gospod« so popisane dejavnosti slovenskih prostovoljcev in vpoklicancev ob umiku avstrijske vojske preko slovenskega ozemlja novembra 1918 ter bojih na Koroškem konec istega leta in spomladi leta 1919. Ob umiku slovenskih čet s Koroške v začetku maja so se avstrijske približale

Šoštanju, kar je njegovo okolico izpostavilo ropanju. In to ne samo avstrijskih čet. Pred uspešno ofenzivo jugoslovanske vojske na Koroškem konec maja 1919 je bil v mestni hiši v Šoštanju nastanjen štab Koroškega odreda, vojaštvo pa je zasedlo več stavb, šola je bila npr. maja in junija spremenjena v vojaško bolnišnico.

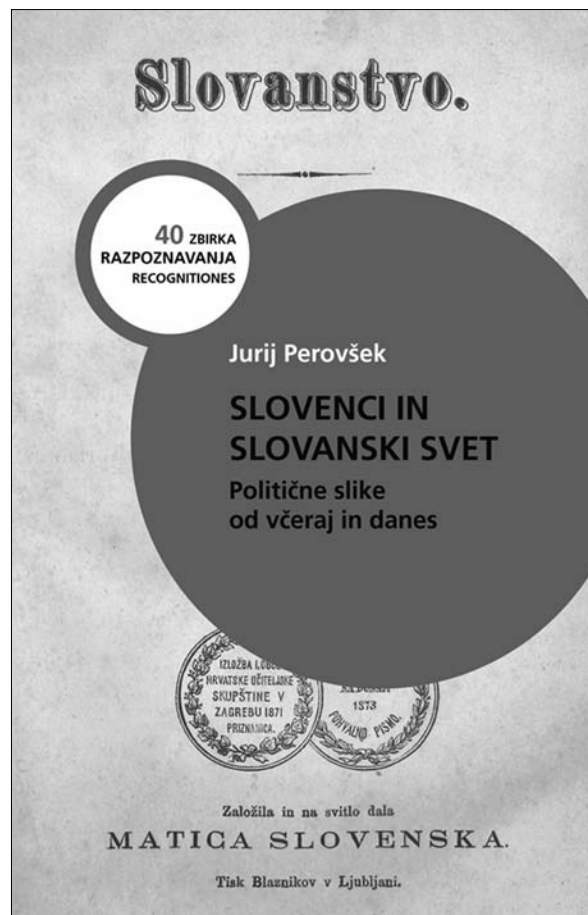
Avtor je z uporabo arhivskega gradiva, časopisja in literature ter s pomočjo razlage splošnega stanja na primeru Šoštanja (kjer je to seveda mogoče) spletel podatkov polno, bogato ilustrirano berljivo zgodbo lokalnega stanja, ki dodaja kamenček v mozaiku zgodbe prve svetovne vojne na Slovenskem.

Bojan Himmelreich

Slovanska vzajemnost malo drugače

Perovšek, Jurij: *Slovenci in slovanski svet. Politične slike od včeraj in danes*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2019. 303 strani.

Slovenci in slovanski svet. Politične slike od včeraj in danes je lansko leto izšla pri založbi Inštituta za novejšo zgodovino in obravnava predvsem medijske odzive na dogajanja v slovanskem svetu od konca 19. stoletja dalje. Teme, s katerimi se je Jurij Perovšek v preteklosti že ukvarjal, so v knjigi povezane v celoto, ki kljub posamičnosti primerov, jasno kažejo na prepletenost odnosa do drugega z aktualnim dogajanjem, političnimi prepričanji ter zakoreninjenostjo podob o opisnih narodih. Avtor v uvodu pojasni umanjkanje poglavja o Slovakah in Poljaki. Za prve omeni že izdano literaturo o tematiki, za Poljake pa obžaluje pomanjkanje raziskav ter povzame osnovne poteze. Poglavja so razdeljena tematsko in kronološko. V prvem sklopu *Narodni boji in coup d'état* sta poglavji o Čehih ter Bolgarih. Avtor predstavi odzive slovenskega časopisja na »češki separatizem« v socialdemokratski

stranki in poglede na Bolgarijo s poudarkom na delovanju Aleksandra Stambolijskega.

Leta 1897 se je avstrijska socialdemokratska stranka preoblikovala v federacijo nacionalnih

strank, ohranili pa so centralizirano vodenje strokovnih organizacij. To je zmotilo predvsem češke socialdemokrate, ki so si prizadevali za decentralizacijo. Poglobljajoči se spor med nemškimi in češkimi socialdemokrati se je poskušalo rešiti v okviru 2. internacionale jeseni 1910. Na shodu se je obsodilo češki separatizem ter se zavzelo za enoten skupen boj avstrijskega delavstva, kar je privedlo do cepitve znotraj češke delavske stranke. Dogajanje je spremljalo tudi slovensko časopisje. Če bralec ne pozna bolje delovanja JSDS, ima pred seboj predstavo, da so bili Slovenci vedno prijatelji Čehov in se zgledovali po njih v nacionalnem boju, a se skozi to poglavje jasno kaže, kako to ni nujno, saj so v ta odnos vpletena tudi osebna prepričanja, strankarska ideologija, kot tudi preračunljivost. Liberalni ter katoliški tabor sta sicer češke socialdemokrate podprla, drugače pa je bilo v socialističnem taboru. Čeprav so bili znotraj stranke različni pogledi, češki separatizem ni bil dobro sprejet. Na 8. zboru JSDS maja 1912 je o tem potekala burna razprava. Nekateri člani so zahtevali celo izključitev češke stranke iz internacionale. Na koncu so prevladali bolj mirni toni, a so vseeno obsodili separatizem. Liberalni in katoliški tabor pa sta izkoristila dogajanje za kritiko JSDS. Z internacionalizmom naj bi JSDS le podpirala nemško hegemonijo in omogočala izkoriščanje slovenskih delavcev v prid nemškemu kapitalu.

V slovenski medijski krajini je poročanje o dogodkih iz Bolgarije vse bolj prisotno od druge polovice 19. stoletja dalje, pričakovano pa je strmo narastlo po koncu Velike vojne. Jurij Perovšek v tem poglavju oriše tako politično situacijo Kraljevini Bolgariji kot medijske odzive nanjo. V obeh državah se je v politiki in časopisju pojavljala ideja o združitvi države. Na kakšen način je bilo seveda odvisno od političnega prepričanja ter obdobja. Močno je odmeval tudi državni udar, v katerem je bil ubit Aleksander Stambolijski, takratni bolgarski predsednik vlade. Njegove ideje o združitvi, podpora meddržavnemu sodelovanju in odnos do Makedonije so bili povečini toplo sprejeti, med tem ko so njegovo notranjo politiko ocenjevali različno in glede na lastna politična prepričanja. Če jih večina hvali (z izjemo socialistov ter komunistov) njegov načrt za spopadanje s komunizmom (komunisti naj bi se odrekli zasebni lastnini in ustanovili komune ter tako dokazali pravilnost svojih idej), so veliko bolj zadržani do drugih njegovih ukrepov.

Meščanske stranke so ga imele za levega diktatorja, celo agrarnega boljševika. Motil jih je njegov odnos do meščanstva in njegova podreditev kmečkemu stanu. Tu so bili blizu mnenju socialistov, le da so slednji poudarjali, izvajanje diktature kmetov nad delavskim razredom. Njegovi politiki je bila naklonjena le Samostojna kmetijska stranka, ki ga za razliko od drugih ni oklicala za diktatorja, ampak za poštenjaka, saj je bila njegova politika sorodna njegovim naukom. Tudi v tem poglavju se je jasno zrcali kako so lastna prepričanja in politika usmerjala poročanje o drugem.

Drugi sklop *Rusija, Rusi in oktobrski revolucionarni prelom*, kot je razvidno že iz naslova obravnava medijske odzive na politično dogajanje v Rusiji od začetka prve svetovne vojne dalje. Gre za najboljše sklop v knjigi, kar ne preseneča, saj je časopisje podrobno spremljalo dogajanje v Rusiji – o največji »slovanski« državi, v kateri je v tem obdobju prihajalo do sprememb mednarodnih razsežnosti. V prvem in drugem poglavju avtor prikaže podobo same Rusije od atentata ter v času vojne, kako se postopoma bratski slovanski narod spremeni v nasprotnika in kako nad idejo slovanstva zmaga avstrijski patriotizem. Avtor ne pozabi na pritisk države ter cenzure na časopisje v času vojne, kar je zagotovo tudi prispevalo k negativnemu odnosu do Rusije. Puščica je bila obrnjena tako proti Rusiji kot Srbiji – pravoslavcem, ki imajo s slovenstvom veliko manj skupnega kot katoliška Avstrija. Seveda mnenja niso bila enotna in so se spreminjati tudi glede na dnevno politično dogajanje. Šele proti koncu vojne se podoba Rusov postopoma izboljša. Razlike v mnenjih so tako kot v prejšnjih poglavjih predvsem posledica političnih ter osebnih prepričanj. Če sta *Slovenski narod* in *Slovenec* širila negativno mnenje o Rusiji, prvi niso tega utemeljevali na pravoslavju, med tem ko je katoliški dnevnik to pogosto izpostavljati. V drugem poglavju je poleg časopisja opisano tudi mnenje vojakov in vojnih ujetnikov, ki so vojne nasprotnike od bližje spoznali. Ocene so odvisne od osebne izkušnje, a so bile pozitivnejše od medijskih.

V nadaljevanju sklopa se Jurij Perovšek posveti še Vladimirju Iljiču Uljanovu Leninu, Grigoriju Jefimoviču Rasputinu, Wranglovcem – skupini vojakov iz ruske državljanske vojne, ki so kot enota pribežali v Kraljevino Jugoslavijo, ter odnosu meščanskih

strank do revolucije. Bralcu bo zanimiva primerjava med opisi Lenina in na drugi strani revolucije. Prvi je, čeprav diktator in utopist, ob smrti v medijih predstavljen kot načelen, razgledan ter inteligenen voditelj, v osnovi pozitiven lik v negativnem zgodovinskem obdobju – revoluciji. Poglavje o Rasputinu razkriva mnjenja o pomembni osebnosti ruske politike, ki je na osnovi mitov in zgodb dobila mitični pridih šele daleč po smrti. Če se v teh poglavjih tako kot v že predstavljenih delih knjige jasno kaže odnos do »drugega« – tujega ter oddaljenega in hkrati odseva »jaz« piscočega, je poglavje o Wranglovcih zanimivo predvsem zaradi diskurza o tujcih, ki so »tu«. Odnos do njih je bil izrazito negativen, največje nasprotovanje je bilo proti njihovemu opravljanju vojaške obmejne službe. Kot omenjeno se je tu prikradel izrazit protimigrantski in nacionalistični diskurz, kljub poudarkom, da to ni naperjeno proti njim kot Rusom. Prepuščanje opravljanja vojaške službe tujcem naj bi bilo nepatriotično, Wranglovcem so očitali nesposobnost in germanofilstvo. Hkrati so časopisi poudarjali tudi, da jemljejo službe domačinom, ne znajo jezika in se za njih troši državni denar. Incidenti ter zločini enote so sovraštvo še podžgali, tako je *Kmetijski list* med drugim zapisal: »Nikakor nočemo reči, da so vsi Vranglovci brez izjeme slabi ljudje, toda zaradi samoobrambe ne moremo storiti drugega, kakor spričo dokazanih grehov posameznikov nastopiti proti vsem.«¹ Redek primer pisca, ki jim je stopil v bran je »Ignotus« v liberalnem *Taboru*. Ne zanika nekaterih incidentov, a poudarja, da je »javno mnenje subjektivno in polno predsodkov. Boj s predsodki je težaven. Če slovanski bratje s severa vidijo koliko strasti, mržnje in sovraštva se razliva med nami samimi; kako trdovratno vzdržujejo nekateri Slovenci in Hrvati predsodke o Srbih in obratno, tedaj se ne bodo čudili, če tudi njih srečujemo z nezaupanjem.«²

Po obsežnem poglavju o Rusiji avtor preide do jugoslovanstva in Slovenije. V prvem podpoglavju žal manj izvemo o medijskih odzivih ter več o političnem videnju oziroma razumevanju razvoja ideje jugoslovanstva in jugoslovanske države. Avtor predstavi razvoj jugoslovanske ideje od ilirizma do

nastanka prve Jugoslavije. Nato pa skozi menjave političnih sistemov prikaže spremembe v razumevanju jugoslovanske državnosti vse do njenega razpada.

Zadnje podpoglavje je namenjeno avtorjevemu videnju Slovenije po osamosvojitvi, ki se prepleta z njenimi medijskimi podobami. Iz izbranih citatov se najbolj zrcali samopodoba Slovencev. »Kaj smo o sebi razkrili Slovenci po odhodu iz večnacionalnih držav,« zapiše avtor. Mogoče bi si na tem mestu upala dopolniti avtorja in zapisati, da tudi to je le podoba, stereotip, ki kot prikazen lebdi nad Slovenci; ideja, da po »osvoboditvi izpod tujega jarma« ne vemo, kaj naj sami s seboj. Da ne bo pomote, avtor tega ne trdi, obravnavana tema omogoča razmišljanje o državi ter miselnosti, ki se zaradi neuresničenih »sanj« po »drugi Švici« pogloblja med ljudmi. V javnosti se pogosto pojavljajo »naravno« pogojene podobe Slovencev. Že od 19. stoletja dalje je veljalo, da naj bi bili pridni in delovni, a hkrati pokorni hlapci sključenih hrbtov in sami sebi največji sovražniki. Ta imaginarni determinizem, zaradi svoje zakoreninjenosti v prepričanju nekaterih oblikovalcev javnega mnjenja ter posledično dela splošne javnosti, realno vpliva na življenje posameznikov. Predvsem pa omogoča ohranjanje trenutnega stanja, saj utrjuje miselnost, da ni mogoče spremeniti ničesar. Ob tem se spregleda, da Slovenija ni nobena izjema, nobena posebnost, da je po svetu še mnogo držav s podobni težavami, saj nacionalna država sama po sebi ni rešila vseh problemov, kot so si ljudje predstavljali.

Knjiga ni celosten in splošen pregled odzivov na dogajanje iz slovanskega sveta. Ravno ti posamični primeri šele pokažejo, da slika ni tako črno-bela, kot bi mislili in t. i. slovanska vzajemnost ni tako samoumevna ter vseskozi prisotna. Kot že omenjeno podpoglavje o češkem separatizmu to dobro prikaže. Hkrati vidimo, da tudi druge splošne predstave niso tako enostavne. Ruske revolucije mediji niso obravnavali tako enostransko, predvsem Lenin si je prislužil več pozitivnih oznak, kot bi na splošno mislili. Avtor vedno predstavi vsaj dva vidika, liberalnega in katoliškega, pogosto tudi socialističnega ter tako jasno prikaže, kako se skozi različne ideologije različno interpretira dogajanje. Očiten je vpliv prepletenosti osebnih in političnih prepričanj pisca, trenutnih notranjepolitičnih razmer z oblikovanjem podobe o drugem. Čeprav se avtor raziskovanja ni lotil iz imagološkega vidika

¹ Perovšek, Jurij. *Slovenci in slovanski svet. Politične slike od včeraj in danes*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2019, str. 100.

² *Ibid.*, 97.

(saj to niti ni namen knjige), se vseeno v teh zapisih kažejo obris podobe o drugemu, opazni so splošni stereotipi ter vplivi ideologije na njihovo oblikovanje. Kot vemo, podoba drugega veliko pove tudi o tistem, ki jo slika. Kljub fragmentnosti primerov, se skozi njih vidi spreminjanje podobe skozi čas in ker so vezani na točno določen dogodek ali osebo, je odnos mi: drug zelo očiten. V knjigi se jasno pokaže, da so bile, kljub predstavi o nekem slovanskem

sentimentu, medijske podobe vedno znova odvisne od trenutne politične situacije in so prevladale nad neko splošno slovansko idejo.

Nekaterim bralcem bo mogoče umanjkal za ključek ali neka sinteza. A glede na zapisano se mi zdi, da vsebini knjige bolj pritiče odprti konec, ki bralca prisili k nadaljnjemu razmišljanju.

Neja Blaj Hribar

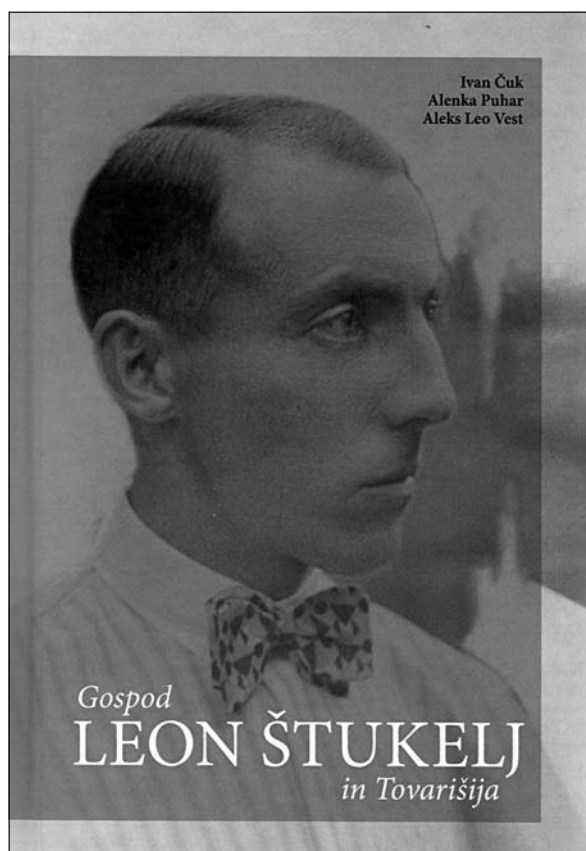
Olimpionik izza tekmovanj

Ivan Čuk, Alenka Puhar, Aleks Leo Vest: *Gospod Leon Štukelj in Tovarišija*. Ljubljana: Fakulteta za šport, 2019. 425 strani.

Državni zbor je 23. september razglasil za državni praznik dan slovenskega športa. S tem so poslanci potrdili izjemen pomen športa v naših življenjih, dali priznanje slovenskim športnikom in športnicam za prepoznavnosti Slovenije ter izpostavili pomen športa za zdrav način življenja.

Med slovenskimi športniki posebno mesto zaseda olimpionik Leon Štukelj, ki se ga verjetno vsi spomnimo po njegovi čilosti in radoživosti v visoki starosti, še posebej njegovi telovadbi v parkih – njegovi gimnastični gibi v visoki starosti so najboljša reklama za športen način življenja. S svojo gibčnostjo je navduševal tudi na svetovnem odru; postal je zvezda otvoritvene slovesnosti olimpijskih iger v Atlanti, kjer je navdušil z lahkotnim prihodom in karizmo tudi ameriškega predsednika Billa Clintona. Ob tem slovesnem trenutku pa se je pojavila tudi zadrega, kako športnika predstaviti (slovenski) javnosti, predvsem kako pojasniti praznino v njegovem življenjepisu po drugi svetovni vojni. Ga predstaviti kot pravnika, sodnika, sokola ali zgolj kot dobitnika olimpijskih medalj?

Z monografijo *Gospod Leon Štukelj in Tovarišija*, ki je izšla ob 120. obletnici smrti v letu 2019 v založbi Fakultete za šport v sklopu praznovanja

100. obletnice Univerze v Ljubljani, napisala pa jo je ekipa: Aleks Leo Vest, Ivan Čuk, Alenka Puhar, narejeno na arhivskem gradivu, starem papirju in ostankih ter spominih, bralce Štukelj nagovarja kot sokol, Slovenec in predvsem kot humanist. Naslov napoveduje dialektično obravnavo, torej športnika kot velikana, gospoda, na drugi strani pa *Tovarišijo*, ki vključuje tudi bivše sopotnike-sokole, ki se zanj niso zavzeli, ko je bil potisnjen na rob po drugi svetovni vojni iz političnih razlogov, skratka kot novi razred. Za prvi sklop je ključna Štukljeva formacija v sokolskem duhu, nato pa njegova profesionalna formacija na pravni fakulteti, ki jo je opravljal kot